

Slovensko šolstvo v Italiji

NORINA BOGATEC

UVOD

V okviru Evropske unije imajo možnost državnega šolanja le nekatere zaščitene manjšine, pri katerih se šolanje v lastnem jeziku razvija v obliki eno- ali dvojezičnega modela: pri prvem poteka pouk le v manjšinskem jeziku, pri drugem pa tako v večinskem kot manjšinskem jeziku z enakim ali različnim številom ur (Mezgec 2004: 166–167).

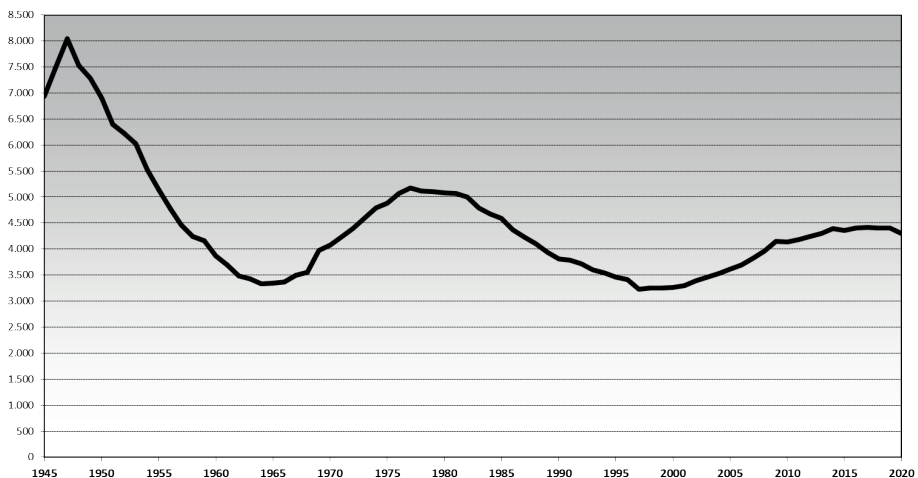
Slovenska narodna skupnost v Italiji razpolaga z obema državnima modeloma: v tržaški in goriški pokrajini delujejo vrtci in šole s slovenskim učnim jezikom, v Špetru v videmski pokrajini pa večstopenjska šola z dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom.¹ Izbira različnih šolskih modelov izhaja iz zgodovinske razdelitve Slovencev ob koncu 19. stoletja na območju današnje italijansko-slovenske meje, ko je bilo to območje razdeljeno med avstro-ogrsko monarhijo in italijansko kraljevino. Nekdanja meja se je odražala tudi v drugačnem odnosu do šolske jezikovne politike: avstrijska uprava je bila zaradi večnacionalnega imperija dovtetnejša za

¹ Na tej šoli sta italijanščina in slovenščina enakovredna učna jezika po didaktičnem modelu ena oseba – en jezik. V celodnevni osnovni šoli je učna snov posameznih predmetov podana v obeh jezikih, medtem ko na prvostopenjski srednji šoli potekajo učne ure nekaterih predmetov v slovenščini, drugih pa v italijanščini (Bogatec 2017: 106).

druge jezike in je dovolila ustanovitev slovenskih šol, italijanska pa je bila nacionalistično naravnana in je podpirala asimilacijo pripadnikov manjšinskih skupnosti. Italijanska raznarodovalna politika je dosegla višek med fašističnim režimom, ko je bilo slovenskemu prebivalstvu prepovedano pogovarjati se in izobraževati v materinem jeziku. Po drugi svetovni vojni je stara meja med Italijo in Avstrijo še naprej zaznamovala razvoj slovenskega šolstva v Italiji. Na območju sedanje tržaške in goriške pokrajine je bila novonastala slovenska šolska mreža vključena v italijanski državni sistem, na obmejnem pasu videmske pokrajine, ki je že od leta 1866 spadal pod italijansko upravo, pa je bilo šolanje v slovenskem jeziku možno šele od leta 1984, in sicer z ustanovitvijo zasebnega in kasneje podržavljenega dvojezičnega šolskega centra v Špetru (Bogatec, Bufon 1996: 8; Bogatec 2017: 103–104).

Dinamika vpisov v osnovne šole v tržaški in goriški pokrajini od leta 1945 nazorno prikazuje razvoj slovenskega šolstva v Italiji. Krivulja vpisov kaže zelo izrazito padanje števila osnovnošolcev do sredine šestdesetih let, temu pa sledi šestnajstletni porast. Drugemu dolgemu, a manj strmemu obdobju nepretrganega upadanja vpisov smo priča v zadnjih skoraj dvajsetih letih prejšnjega tisočletja, z novim pa se krivulja ponovno obrača navzgor. Prvo povišano upadanje števila osnovnošolcev je odvisno zlasti od izrazite emigracije in napetega političnega dogajanja, drugo obdobje pa večinoma od negativnih demografskih trendov prebivalstva v obeh pokrajinah (grafikon 1). Zaradi upadanja vpisov se je mreža osnovnih šol na Tržaškem in Goriškem občutno z reducirala: v šolskem letu 1955/56 je štela 56 enot, v šolskem letu 2020/21 pa 28 enot, kar je za polovico manj (Bogatec 2017: 104–105).

GRAFIKON 1 – Dinamika vpisov v osnovne šole s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovenko-italijanskim poukom v Italiji v obdobju 1945/46–2020/21

Vir: Obdelava podatkov iz arhiva SLORI-ja.

Za skupnost Slovencev v Italiji je šolanje v slovenskem jeziku eden izmed najpomembnejših dejavnikov za ohranjanje slovenske kulturne identitete v deželi Furlaniji - Julijski krajini. Družbenopolitično dogajanje, ki smo mu priča od padca Berlinskega zidu na meji med Italijo in Slovenijo, je z vzpostavitvijo tesnejših čezmejnih vezi in razvijanjem medkulturnega povezovanja med slovensko in italijansko skupnostjo močno vplivalo na rast manjšinskega šolstva v slovenskem jeziku in posledično na razvoj slovenske narodne skupnosti v Italiji nasploh.

Premiki v smeri medkulturnega sodelovanja so se pokazali tudi med slovensko in italijansko šolo, ki sta do takrat delovali večinoma strogo ločeno. Z vključevanjem slovenščine med evropske jezike in izvajanjem vzgojno-izobraževalnih dejavnosti v sklopu sodelovanja slovenskih in italijanskih ravnateljstev se je s šolskim letom 2009/10 začel izvajati pouk slovenščine na nekaterih italijanskih šolah (Bogatec, Lokar 2016; Bogatec 2017: 105–106).

ŠOLSKA MREŽA

Današnja šolsko mrežo s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji sestavljajo otroški vrtci, osnovne šole ter prvo- in drugostopenjske srednje šole. V vseh treh pokrajinah deluje štiriintri-deset vrtcev, devetindvajset osnovnih šol in deset prvostopenjskih srednjih šol, tržaških in goriških drugostopenjskih srednjih šol je šest, imajo pa sedemnajst smeri. Vse šolske enote so državne, le na Tržaškem so štirje vrtci občinski (preglednica 1).

Kot sestavni del italijanskega državnega šolskega sistema delujejo te šole po istih načelih in pravilih kot preostale šole. Šolski programi so ministrski in povsem enaki programom šol z italijanskim učnim jezikom z dodatnim predmetom slovenskega jezika in literature ter nekaterimi vsebinskimi dopolnili pri zgodovini in zemljepisu (geografiji). Učbeniki v slovenščini so uvoženi iz Republike Slovenije oziroma so napisani ali prevedeni izrecno za potrebe šolanja v slovenskem jeziku v Italiji (Bogatec 2020c: 16–17; Bogatec 2017: 106).

PREGLEDNICA 1 – Šolska mreža s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji – šolsko leto 2020/21

<i>Stopnje šolanja</i>	<i>Tržaška pokrajina</i>	<i>Goriška pokrajina</i>	<i>Špeter</i>	<i>Skupaj</i>
<i>Večstopenjske šole</i>	5	2	1	8
Otroški vrtci	23	10	1	34
Osnovne šole	19	9	1	29
Prvostopenjske srednje šole	7	2	1	10
Skupaj	49	21	3	73
<i>Drugostopenjske srednje šole</i>	4	2	-	6
Število smeri	11	6	-	17

Vir: Bogatec 2020d: 81–83.

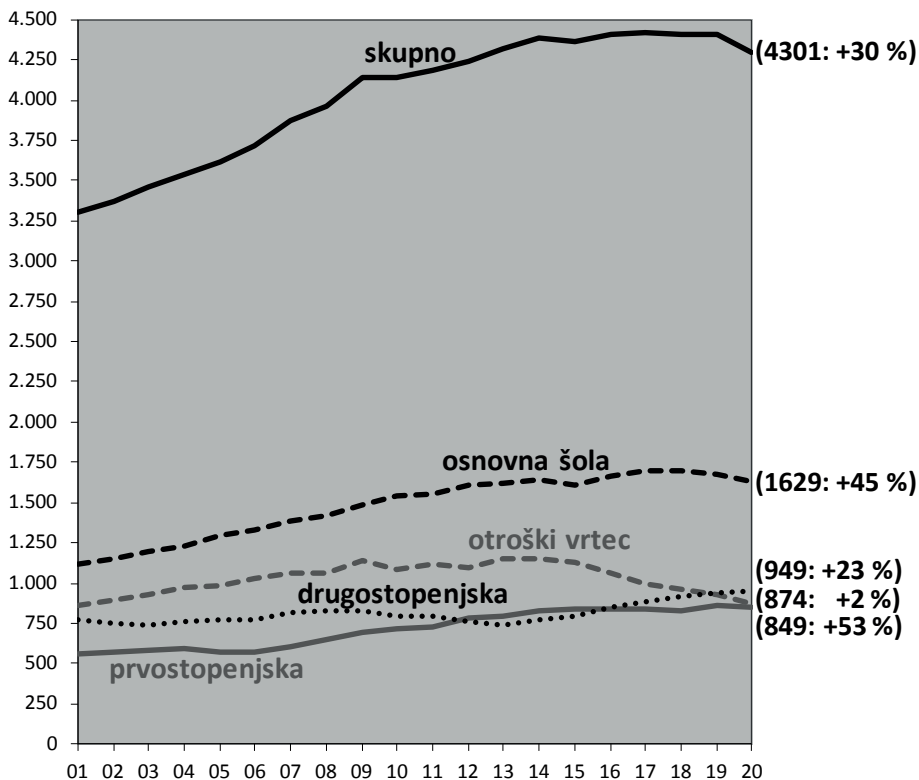
DINAMIKA VPISOV 2001/02–2020/21

V zadnjih dvajsetih letih se je število vpisanih povečalo za 30 % v skupnem seštevku in je prešlo s takratnih 3.303 na 4.301 enoto. Pozitiven prirastek je zaznaven na vseh stopnjah šolanja. Naraslo je zlasti število učencev prvostopenjskih srednjih šol (53 %) in osnovnošolcev (45 %), v nekoliko manjši meri pa število dijakov drugostopenjskih srednjih šol (23 %). V vrtcih je razlika v primerjavi s stanjem izpred dvajsetih let skoraj neopazna (2 %) (grafikon 2).

Porast vpisanih v vrtece in šole – ki se na Goriškem začne že v drugi polovici devetdesetih let, na Tržaškem pa v prvih letih novega tisočletja – spada med pozitivne učinke procesov evropske integracije in čezmejnega povezovanja med Italijo in Slovenijo. Od osamosvojitve Republike Slovenije se je zanimanje neslovensko govorečih družin za vpis otroka v vrtec in šolo s (tudi) slovenskim učnim jezikom izrazito povečalo (Bogatec 2017: 107).

Krivulja vseh vpisanih narašča do šolskega leta 2015/16, nato se izravna in se v šolskem letu 2020/21 obrne navzdol. Na zadnji trend vpliva upad števila predšolskih otrok, ki se je v primerjavi s šolskim letom 2013/14 zmanjšalo za skoraj četrtino (– 24 %), medtem ko se je število dijakov na drugostopenjskih srednjih šolah povečalo za 28 % v istem obdobju. Prvi pojav je odvisen predvsem od upadanja rojstev, drugi pa od porasta števila predšolskih otrok tiste generacije, iz katere današnji dijaki izhajajo (grafikon 2).

GRAFIKON 2 – Skupno število vpisanih glede na stopnjo šolanja v obdobju 2001/02–2020/21 (v oklepaju sta navedena število vpisanih v šolskem letu 2020/21 in odstotna razlika v primerjavi s številom vpisanih v šolskem letu 2001/02)

Vir: Obdelava podatkov iz arhiva SLORI-ja.

ŠTEVILO VPISANIH V ŠOLSLEM LETU 2020/21

V šolskem letu 2020/21 šteje populacija vpisanih v vrtece in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji 4.301 enoto: na Tržaškem je vpisanih 2.435 (57 %), na Goriškem 1.585 (37 %), v Špetru pa preostalih 281 (6 %) vseh učencev in dijakov (preglednica 2).

Da bi lahko ocenili obseg vpisanih v slovenskih šolah v primerjavi s celotno populacijo šolarjev, smo uporabili podatke za šolsko leto 2019/20 (Bogatec 2019b: 306; Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia 2020: 245). Na ravni osnovne šole je bil delež vpisanih v šole s slovenskim učnim jezikom v tržaški in goriški pokrajini v primerjavi s celotnim številom osnovnošolcev v obeh pokrajinah

10,7-odstoten, kar pomeni, da je slovensko osnovno šolo obiskoval približno vsak deseti tržaški in goriški osnovnošolec.

PREGLIEDNICA 2 – Število vpisanih na posameznih stopnjah šolanja v šolskem letu 2020/21

<i>Stopnja šolanja</i>	<i>Tržaška pokrajina</i>	<i>Goriška pokrajina</i>	<i>Špeter</i>	<i>Skupaj</i>
Otroški vrtci	476	341	57	874
Osnovne šole	874	605	150	1.629
Prvostopenjske srednje šole	479	296	74	849
Drugostopenjske srednje šole	606	343	-	949
Skupaj	2.435	1.585	281	4.301

Vir: Bogatec 2020d: 84.

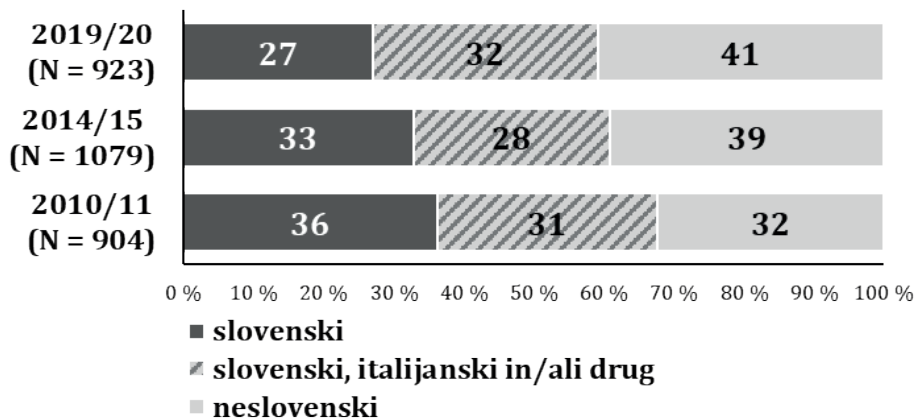
JEZIKOVNA RAZNOLIKOST

Povečanje vpisanih v vrtce in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim poukom v Italiji je tesno povezano s spreminjanjem njihovih jezikovnih značilnosti.

Grafikon 3 prikazuje materni jezik otrok, ki so obiskovali prvi letnik oziroma prvi razred na posamezni stopnji šolanja v šolskih letih 2010/11, 2014/15 in 2019/20. Pred desetimi leti so bili prvošolci vseh stopenj skoraj enakomerno porazdeljeni med tremi skupinami s slovenskim, *mešanim*² in neslovenskim maternim jezikom z rahlo prevlado prvih (36 %). V šolskem letu 2019/20 je odstotek otrok s slovenskim maternim jezikom zdrsnil na dobro četrtino (27 %), otroci z neslovenskim maternim jezikom so sestavljali večinski, 41-odstotni delež, medtem ko se delež otrok z *mešanim* maternim jezikom v zadnjem desetletju ni bistveno spremenil (grafikon 3).

² Izraz *mešani* uporabljamo, ko otrok začne govoriti v dveh ali več jezikih, med katerimi je eden slovenski.

GRAFIKON 3 – Materni jezik prvošolcev vseh stopenj v šolskih letih 2010/11, 2014/15 in 2019/20³

Vir: Dodatna obdelava podatkov projekta Šola (Bogatec 2020a).

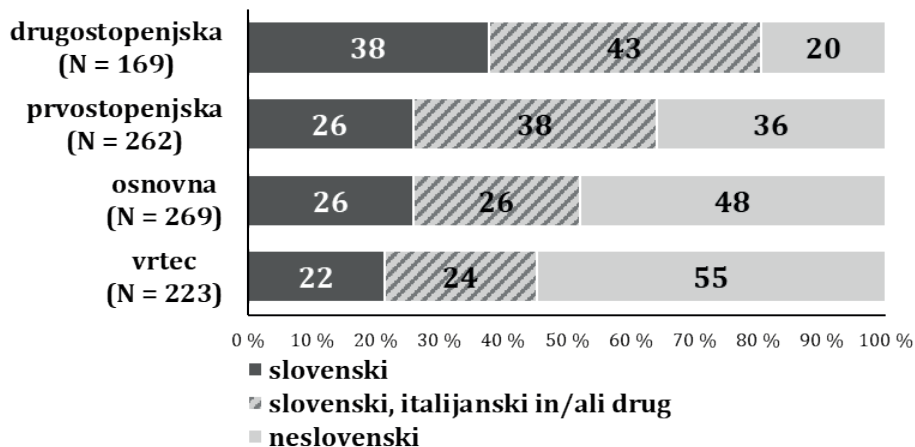
O razlogih za izbiro vrtca in osnovne šole s (tudi) slovenskim učnim jezikom govori anketna raziskava, ki je bila izvedena v šolskih letih 2014 / 15 in 2019 / 20 med starši otrok prvega letnika vrtca in starši učencev prvega razreda osnovne šole. Rezultati kažejo, da je učenje dveh jezikov in spoznavanje dveh kultur najbolj razširjen razlog in da je ta razlog še posebno razširjen med starši jezikovno neslovenskih družin. Pomen in potrebo po razvijanju večkulturnih in večjezičnih kompetenc spoznavajo namreč tudi italijanski starši, med katerimi je kar nekaj takih, ki se dobro zavedajo tudi vrednosti spoštovanja svojih slovenskih družinskih korenin (Bogatec 2019b).

Pri prehajanju iz otroškega vrtca v drugostopenjsko srednjo šolo se jezikovna sestava vpisanih postopoma spreminja. Delež otrok s slovenskim in *mešanim* maternim jezikom se večata, medtem ko se delež otrok z neslovenskim maternim jezikom izrazito krči (grafikon 4). Pojav je odvisen od večjega priliva otrok iz neslovensko govorečih družin, vezan pa je tudi na izbiro italijanske šole, na katero se preprišejo nekateri učenci ob prehodu na srednjo stopnjo šolanja. Zadnji podatek izhaja iz raziskave o izbiri drugostopenjske srednje šole, ki je bila izvedena med tretješolci prvostopenjskih srednjih šol ob zaključku šolskega leta 2019/20. Šolo z italijanskim učnim jezikom je tak-

³ Absolutna vrednost (N), na osnovi katere so izračunani odstotki, je navedena v naslovu ali pri posameznih postavkah grafikona. Ker so odstotki v grafikonih zaokroženi na celo število, se vsota (100 %) lahko razlikuje za ± 1 %.

rat izbralo 29 % tretješolcev, na Goriškem pa skoraj tretjina (32 %) (Bogatec 2019a).

GRAFIKON 4 – Materni jezik prvošolcev v šolskem letu 2019/20 glede na stopnjo šolanja

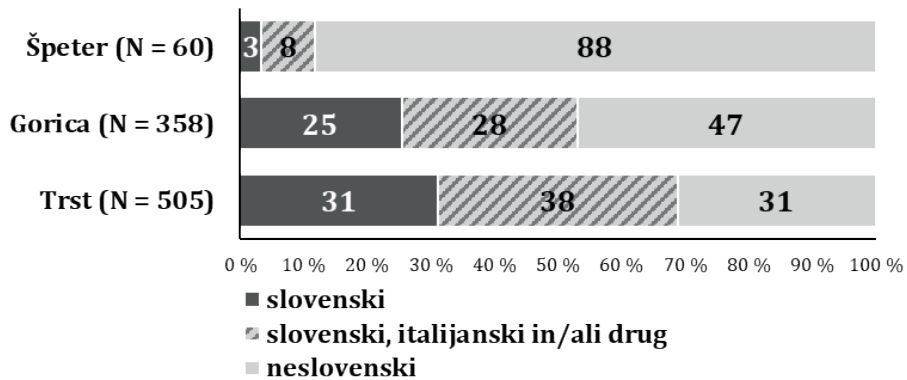
Vir: Bogatec 2020a.

Razlogov za vpis na italijansko drugostopenjsko srednjo šolo je več in se med seboj ne izključujejo. Podatki kažejo, da se tako odločijo zlasti učenci iz jezikovno neslovenskih družin, tisti, ki menijo, da je njihova stopnja znanja slovenščine nezadovoljiva, in učenci, ki so se odločili za učno smer, ki je na šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji ni (Bogatec 2019a).

Jezikovna struktura prvošolcev vseh stopenj se razlikuje tudi glede na pokrajino, v kateri delujejo vrtci in šole. Če se s Tržaškega premikamo proti Špetru, se deleža otrok s slovenskim oziroma *mešanim* maternim jezikom manjšata, narašča pa delež otrok z neslovenskim maternim jezikom (grafikon 5).

Znotraj tržaške in goriške pokrajine oziroma posameznega večstopenjskega zavoda pa se zelo verjetno pojavljajo še razlike od vrtca do vrtca oziroma od šole do šole (Bogatec 2020a).

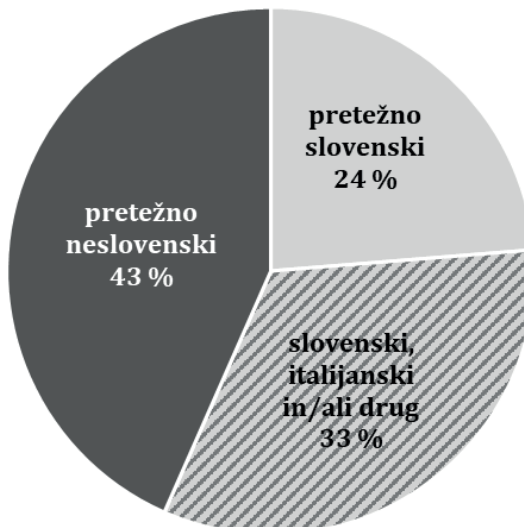
GRAFIKON 5 – Materni jezik prvošolcev vseh stopenj v šolskem letu 2019/20 glede na pokrajino

Vir: Dodatna obdelava podatkov projekta Šola (Bogatec 2020a).

Zelo podobna podatkom o maternem jeziku je sestava vpisanih glede na rabo jezika/-ov zunaj šole. Večina (43 %) prvošolcev vseh stopenj se zunaj šole pogovarja pretežno v italijanskem ali kakšnem drugem jeziku, ki ni slovenščina, tretjina se sporazumeva v več jezikih, med katerimi je tudi slovenski, približno četrtina (24 %) pa uporablja pretežno slovenščino (grafikon 6).

GRAFIKON 6 – Prvošolci vseh stopenj in pogovorni jezik zunaj šole v šolskem letu 2019/20 (N = 915)

Vir: Dodatna obdelava podatkov projekta Šola (Bogatec 2020a).

Z novim tisočletjem kaže šolanje v slovenskem jeziku v Italiji začetek pomembnih in vidnih sprememb. Zavzemanje za čezmejno sodelovanje med Italijo in Slovenijo v luči evropske integracije pripomore k razvijanju pozitivnih medkulturnih odnosov med različnimi kulturnimi skupnostmi v Furlaniji - Julijski krajini in pri neslovensko govorečih starših vzbuja vedno večje zanimanje za vzgojne in šolske ustanove s (tudi) slovenskim učnim jezikom. Priliv otrok iz jezikovno mešanih in neslovenskih družin preusmeri krivuljo vpisanih v te šole navzgor in prekine zelo dolgo upadanje vpisov in krčenje šolske mreže.

Pripadniki slovenske narodne skupnosti v Italiji doživljajo naraščanje števila otrok iz neslovensko govorečih družin v slovenskih šolskih ustanovah z različnimi občutki. Po eni strani se širjenje znanja slovenskega jezika in poznavanja slovenske kulture med večinsko skupnostjo pozdravlja z zadovoljstvom, po drugi pa se nižanje ravni znanja in rabe slovenskega jezika med učenci in dijaki spremlja z veliko zaskrbljenostjo. Dogaja se namreč, da prihaja do zamenjave manjšinskega jezika z večinskim pri nevedenih dejavnostih v šoli in drugih zunajšolskih okoljih (Bogatec 2014). Poleg tega se pri mladih govoricah slovenskega jezika v Italiji ugotavlja nezadostno poznavanje neformalnih in pogovornih zvrsti slovenščine, razen krajevnih, kar omejuje njihove sporazumevalne zmožnosti v primerjavi s sogovorniki iz Republike Slovenije (Grgič 2020). Zaskrbljenost pa izhaja tudi iz ugotovitve, da se navedene dinamike razvijajo v okolju, v katerem položaj slovenskega jezika ni enakopraven italijanskemu glede javne rabe, vidljivosti in vpliva v neformalnih okoliščinah (Jagodic in drugi 2017; Mezgec 2015; Vidau 2017).

Spremembe na področju šolstva so postavile v ospredje tudi vprašanje slovenske narodne identitete. Iz raziskav je razvidno, da dijaki vedno pogosteje poudarjajo dvojno ali mešano identitetno pripadnost, kar sili k uporabi sodobnejših in ustrežnejših načinov opredeljevanja in obravnavanja identitetnih izbir (Pertot, Kosic 2014). Različno pojmovanje in doživljanje narodne identitete pa odpira nova vprašanja o prihodnosti slovenske narodne skupnosti v Italiji in postavlja pod vprašaj klasične pristope utrjevanja slovenske narodne zavesti manjšinske šole.

Razvojne spremembe slovenskega šolstva v Italiji kažejo na pozitivne učinke družbenopolitičnega dogajanja v novem tisočletju ob italijansko-slovenski meji, a razkrijejo tudi krhkost in težave manjšinskega šolskega sistema ter kompleksnost šolanja v slovenskem jeziku.

Na podlagi prikazane številčne dinamike in jezikovne slike vpisovanja v vrtce in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim poukom v Italiji lahko sklepamo, da bosta upad števila malčkov v otroških vrtcih in poveča-

nje otrok iz jezikovno neslovenskih družin pogojevala nadaljnji razvoj šolanja v slovenskem jeziku v Italiji.

Na zaskrbljujoč trend vpisov v otroške vrtce vplivajo negativni demografski kazalci, v prvi vrsti padec rojstev (Bogatec 2020a). Družbeni pojavi, kot so večja mobilnost mladih, podaljšano bivanje v izvornih družinah in odlašanje s starševstvom, imajo lahko v sklopu manjšinskih skupnosti hujše posledice. Učinki upadanja števila malčkov v otroških vrtcih so v nekaterih osnovnih šolah že opazni in bodo kmalu vidni tudi na višjih stopnjah šolanja. Enako se dogaja s porastom otrok iz neslovenskih družinskih okolij. Njihov delež se bo postopoma večal tudi v osnovnih in prvostopenjskih srednjih šolah ter bo lahko prišlo do izrazitejšega osipa ob vpisu v drugostopenjsko srednjo šolo.

Nakazana predvidevanja odpirajo nova in zahtevna vprašanja o razvojnih možnosti slovenskega šolstva v Italiji, saj gre tako za preureditev šolske mreže kot za šolanje v slovenskem učnem jeziku nasploh oziroma za načrtovanje take šolske politike, s katero si manjšinska skupnost lahko prizadeva za vrednotenje in prenašanje lastne kulturne dediščine ter razvijanje intelektualnega potenciala s slovenskim jezikom v obdobju vse intenzivnejših medkulturnih, globalizacijskih in migracijskih procesov.

BIBLIOGRAFIJA

Bogatec N.

2014 'Medkulturna vzgoja in izobraževanje v čezmejni perspektivi', v Bogatec N., Zudič Antonič N. (ur.), *Vzgajati k različnosti. Interdisciplinarna primerjalna raziskava med Italijo in Slovenijo*, Koper/Capodistria, Univerza na Primorskem – Znanstvenoraziskovalno središče – Univerzitetna založba Annales, 23–53.

2017 *Šolanje, izobraževanje in raziskovanje v slovenskem jeziku v Italiji*, v Bogatec N., Vidau Z. (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izživov tretjega tisočletja*, Trst, SLORI-ZIT, 102–116.

2019a *Izbira po prvostopenjski srednji šoli*, Trst, Slori, www.slori.org.

2019b 'Izobraževanje v slovenskem jeziku v Italiji', v Jazbar E. (ur.), *Koledar 2020*, Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 299–307.

2020a *Analiza vpisov v vrte in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko italijanskim poukom v Italiji v obdobju od šolskega leta 2000/01 do šolskega leta 2019/20*, Trst, SLORI, www.slori.org.

2020b *Razlogi za vpis. Starši predšolskih in osnovnošolskih otrok, vpisanih v vrte in osnovne šole s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji (šolski leti 2014/15 in 2019/20)*, Trst, Slori, www.slori.org.

2020c *Slovene. The Slovene language in education in Italy*, Regional dossiers series, 3rd edition, Ljouwert/Leeuwarden, Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, www.mercator-research.eu.

2020d 'Izobraževanje v slovenskem jeziku v Italiji', v Černic P. (ur.), *Koledar 2021*, Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 77–85.

Bogatec N., Bufon M.

1996 *Slovenske šole v tržaški in goriški pokrajini. Vrtci in osnovne šole*, Trst, Slori.

Bogatec N., Lokar V.

2016a *Pouk slovenščine. Raziskava o poučevanju slovenščine na italijanski šoli v Trstu / A scuola di sloveno. Una ricerca sull'insegnamento dello sloveno in una scuola italiana di Trieste*, Trst/Trieste, Sklad/Fondazione Libero in Zora Polojaz – Slori.

Grgič M.

2020 'Sociolinguistica e antropolinguistica delle lingue minoritarie: nuovi spunti di ricerca sulla lingua slovena in Italia', v Grgič M., Kosic M., Pertot S., *Da*

sistema a simbolo. La lingua slovena in Italia tra linguistica, sociologia e psicologia, Roma, Aracne, 49–90.

Jagodić D., Kaučič-Baša M., Dapit R.

2017 'Jezikovni položaj Slovencev v Italiji', v Bogatec N., Vidau Z. (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izživov tretjega tisočletja*, Trst, SLORI-ZTT, 67–88.

Mezgec M.

2004 'Možnosti vseživljenjskega izobraževanja v manjšinskih jezikih Evropske unije', *Annales, Ser. hist. sociol.*, 14, 1, 151–170.

2015 *Raziskava o jezikovni pokrajini na naselitvenem območju slovenske skupnosti v Italiji*, Trst, Slori, www.slori.org.

Pertot S., Kosic M.

2014 *Jeziki in identitete v precepu. Mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*, Trst, Slori.

Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia

2020 *2020 Regione in cifre*, Trieste, Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia.

Vidau Z.

2017 'Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji', v Bogatec N., Vidau Z. (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izživov tretjega tisočletja*, Trst, SLORI-ZTT, 50–55.